

Сергій Ільчишин

ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ НАДЗБРУЧАНСЬКОГО КРАЮ

Відкритий 1 травня 1979 р. на громадських засадах Волочиський районний історичний музей з 1982 року діє як державний заклад культури. Довідка про діяльність музею ввійшла до III-го тому видання «Україна туристична». Музей розташований у приміщенні колишнього залізничного училища, побудованого у 1923 році. В музеї діють 7 експозиційних і 3 виставкові зали. На початок 2015 р. фонди музею налічували 2879 предметів, з них, велика кількість експонатів, що розповідають про події XX століття на теренах краю – 460 археологічні знахідки часів Другої світової війни, 260 предметів післявоєнного періоду, 384 документи, 843 фотографії). Велика кількість предметів не експонується через брак площ, багато речей перебувають на виставках у інших музеях [7, 8].

Важливо розглянути експозицію, яка представляється у музеї:

1-й музейний зал присвячений історії Волочиського р-ну з найдавніших часів до початку XX ст. Зокрема там експонуються етнографічні матеріали XV–XVIII ст. та колекція грошових знаків початку XX ст.

2-й зал висвітлює історію Волочиського краю у 1900–1941 рр. Експонати, розміщені у 9 вітринах та на 14 стендах, ілюструють соціально-економічний розвиток району у 1918–1940 рр., участь населення у визвольних змаганнях 1918–1921 рр., лихоліття 1930-х рр. – голодомор та політичні репресії, а також досягнення народного господарства, стан освіти та розвиток культури. Заслужують на увагу матеріали про діяльність 22-го Волочиського прикордонного загону: прикордонні знаки УРСР та Польщі, фотографії бійців та командирів, їхні особисті речі. В експозиції представлені зразки зброї кінця XIX – початку XX ст., форма червоного козака.

3-й зал присвячений історії Волочиського р-ну в роки Другої світової війни. Матеріали цього залу (9 стендів та 12 вітрин) розповідають про героїзмучасників війни, життя та боротьбу українців в період німецької 1941–1944 рр., подвиги воїнів, що в березні 1944 р. визволяли територію району. Це – особисті речі підпільників, партизан та червоноармійців; зброя Червоної Армії та Вермахту; фотографії, нагороди, трофеї та сувеніри, скульптурні бюсти героїв Радянського Союзу, агітаційні плакати.

4-й зал, присвячений пам'яті воїнів-афганців, відкрито у 1993 р. У ньому представлені фотографії та 7 меморіальних речових комплексів: особисті речі, листи, військова форма учасників бойових дій.

5-й зал є виставковим. У центрі представлено Державний прапор України, герб та прапор Волочиського р-ну. У залі експонуються тимчасові виставки матеріалів з фондів Хмельницького обласного краєзнавчого та Хмельницького художнього музеїв (твори декоративно-ужиткового мистецтва, вироби народних майстрів), тематичні виставки з власних фондів музею, роботи учнів та викладачів Волочиської дитячої школи мистецтв.

6-й зал присвячений агропромислому комплексу району 1950–1990-х рр.: порівняльні таблиці, що ілюструють ріст промислового і сільськогосподарського виробництва, фотографії та особисті речі представників трудових колективів, делегатів III-го та IV-го Всесоюзних з'їздів колгоспників, учасників Всесоюзних та республіканських виставок досягнень народного господарства.

7-й зал присвячений відомим уродженцям краю: вченим, військовим діячам, героям Соціалістичної Праці і Радянського Союзу, літераторам, заслуженим діячам різних галузей народного господарства та культури, краєзнавцям, дослідникам, спортсменам. У залі експонати, що ілюструють інтернаціональні зв'язки району з європейськими країнами. Окремий розділ присвячений розвитку благодійництва в районі. В центрі розміщене панно «Творці історії краю» [4].

Окремими експозиційними розділами є «Станція Волочиськ у контексті розвитку південно-західної залізниці» (стенд з фотографіями, документами, речами та робочим спорядженням залізничників), «Революція Гідності» (речі учасників Майдану – каски, саморобні щити, бронезилети тощо), «Участь Волочиської громади в подіях АТО» (панно «Україна – 2013–2014 рік» та «Вони віддали життя за Волю України» з фотографій загиблих під час Революції гідності та бойових дій у Донбасі, панно з фотографій учасників АТО від Хмельниччини, волонтерів-подолян).

Ще одним музейним закладом Надзбручанського краю є кабінет-музей національно-визвольних змагань «За Україну, за її волю!» Підволочиської гімназії ім. Івана Франка, створений з ініціативи вчительки історії Лесі Плитки та урочисто відкритий на День гімназії 19 травня 2004 р.[9]. Створенню музею передувала довга та послідовна дослідницько-пошукова робота старшокласників – учасників історичного проекту «За Україну, за її волю». Учні опрацювали літературу, відвідували музеї Р. Шухевича у Білогорщі, С. Бандери у с. Угринів (Дубляни), Є. Коновальця (с. Зашків), Йосипа Сліпого; зустрічались з учасниками визвольних змагань, записували їхні спогади, робили світлини. Важливим, на наш погляд, є те, що саме краєзнавчий гурток став творчою основою, завдяки якій утворився музей «За Україну, за її волю!».

У музеї висвітлюються події національно-визвольних змагань з початку ХХ ст. по сьогоднішній день. Матеріали розташовані на стендах: «Зі сторінок стрілецької слави», «З історії ЗУНР», «Бойові дії УПА на теренах Підволочищини», «Шануй їх сину, за Україну боролися колись», «Голгофа на двох (історія життя і страждань М. Сороки і К. Зарицької)», «Гулагівська імперія», «З історії жіночої слави», «Утворення та діяльність ОУН», «Армія нескорених», «Давне і незабутнє (Підволочиськ у ХІХ ст.)», «Помаранчева революція», «Юнацько-патріотична організація «Львинець», «Революція гідності», «Земляки у АТО». У музеї-кімнаті розміщені наступні вітрини: документи, спогади, світлини місцевих героїв; «ГУЛАГівська імперія» (світлини, документи, газетні статті, одяг та взуття політв'язнів); «Голгофа на двох» (світлини, особисті речі К. Зарицької, листи М. Сороки з концтаборів); [5]

Цікавими є частини експозиції, під назвами «З історії жіночої слави» (газетні матеріали, світлини, особисті речі Д. Гусяк); прапор, емблема, документи та світлини організації «Львинець»; документи музею, листування; документи, 180 світлин, «гаряча» преса, атрибути Помаранчевої революції; прапор і футболка з автографами учасників цих подій з більше ніж 20-ти країн світу; «Відгомін війни» (залишки боеприпасів, зброї, атрибутів Другої світової війни); настільний макет селянської садиби з криївкою під будинком; макет криївки-зруба у натуральний розмір; бібліотека національно-патріотичної літератури [1].

Робота музею, проведення у ньому виховних годин, святкових шкільних та позашкільних заходів сприяє поліпшенню роботи з питань військово-патріотичного виховання шкільної молоді.

«Тут дуже важливо, аби робота над створення експозиції йшла від самих дітей, була частинкою їх особистого осмислення історичного минулого, аби музейні експонати, документи були зібрані та систематизовані самими учнями, певна річ, під творчим керівництвом педагога. Краєзнавча робота в цілому, а музейна особливо, має на меті застосування інтелектуальних особливостей кожного учня, якому не є байдуже те, як, чим, чому саме так і за що боролися попередні покоління українців. Основною метою, а історичне краєзнавство, музейна справа є лише засобом – маємо ставити підвищення рівня знань, навичок, умінь учнів з історії, поглиблення їх історичної пам'яті про минуле рідного краю, і тим самим підтверджувати гіпотезу про сприйняття позакласної краєзнавчої діяльності, в сенсі формування національної свідомості підростаючого покоління, виховання повноцінного громадянина держави» – говорить у статуті музею [2].

В кабінеті-музеї навчаються учні, використовуючи на уроках історії матеріали та експонати експозиції. Екскурсоводи за 11 провели 187 екскурсій.

При музеї створена і працює юнацько-патріотична організація «Львинець», члени якої збирають та систематизують матеріали до районної Книги Пам'яті, є учасниками шкільних та

районних заходів патріотичного змісту. У музеї проводяться виховні заходи, зокрема «Живий подих історії» (до 60-ти річчя УПА), «Голгофа на двох» (про життя М. Сороки і К. Зарицької), «Помаранчева революція», «З історії жіночої слави». Учні 11-х класів складають випускні екзамени з інформатики, готуючи презентації по експозиції музею [3].

Основними напрямками пошукової, краєзнавчої роботи, яку проводять члени юнацької патріотичної організації «Львинець», що діє при кабінеті-музеї, є: збір та систематизація документів, світлин, спогадів учасників бойових дій, учасників УПА та учасників ОУН-івського підпілля, листування з профільними музеями Західної України про боротьбу ОУН-УПА у Підволочиському районі, збір інформації про долю родин Голод у Магдаліївці та Нестора Процика у Гниличках, проводиться заходи з формування експозиції музею ОУН та УПА у Зарубинецькій ЗОШ, досліджуються матеріали та збираються факти про голодомори 1932–1933 та 1946–1947 рр., операцію «Вісла» [10].

«Усі зібрані та систематизовані матеріали використовуються при вивченні окремих тем та на окремих уроках у 5, 10 та 11 класах. Особливо при вивченні теми «Наш край». Приміром при вивченні теми «Україна у Першій світовій війні» використовуємо матеріали про місцевих героїв УСС, теми «Україна під час Другої світової війни» – про діяльність ОУН та УПА на території нашого району. Учні збирають матеріали і про своїх родичів: учениця Іляшевич Оксана – про свого дідуся Ямкового Андрія, воїна УПА, політв'язня, Мокрій Роман зібрав матеріали про свою бабусю Мокрій (Нагірну) Марію, що воювала в сотні Грома, політв'язня Гулагу і т. п. В нашому шкільному музеї є десятки таких матеріалів. Дуже важливим є те, що учнівські пошукові роботи є елементами формування загально районної Книги Пам'яті, а самі учні виступають, як автори. Це підносить престиж їх праці. Вони гордяться своїм внеском у цю важливу загальнорайонну роботу» [6] – підсумовує керівник музею.

Отже, можна зробити висновок, що робота музеїв Надзбруччя здійснюється лише на ентузіазмі місцевих істориків, краєзнавців та педагогів і всіх небайдужих до історичного минулого краю. Як відомо, держава рідко звертає увагу на місцеві музеї, тому гарний стан збереження музейних колекцій свідчить про працелюбність і любов всіх небайдужих, що стає прикладом для нашого суспільства, бо хто не цінує власного минулого, той не вартий майбутнього.

Джерела

1. Акт обстеження кабінету-музею «За Україну, за її волю!» гімназії ім. І. Франка смт. Підволочиськ Тернопільської обл. № 123 від 9.11.2014 р.
2. Довідка про краєзнавчо-пошукову роботу кабінету-музею визвольних змагань «За Україну, за її волю» Підволочиська школа-гімназія ім. І. Франка та використання зібраних матеріалів на уроках історії. Підволочиськ, 2006 р.
3. Довідка про краєзнавчо-пошукову роботу кабінету-музею визвольних змагань «За Україну, за її волю» Підволочиської школи-гімназії ім. І. Франка та використання зібраних матеріалів на уроках історії. Підволочиськ, 2009 р.
4. Інвентарна книга Волочиського районного історичного музею при Волочиській районній раді Хмельницької обл.
5. Інвентарна книга кабінету-музею «За Україну, за її волю!» Підволочиської гімназії ім. І. Франка смт. Підволочиськ Тернопільської обл.
6. Інформація про роботу кабінету-музею «За Україну, за її волю!» Підволочиської гімназії ім. І. Франка за 2012 р.

7. Книга надходжень Волочиського районного історичного музею при Волочиській районній раді Хмельницької обл.
8. Наказ простворення Волочиського районного історичного музею від 10.12.1975р
9. Наказ простворення кабінету-музею «За Україну, за її волю!» Підволочиської гімназії ім. І. Франка смт. Підволочиськ Тернопільської обл. № 123 від 12.05.2004 р.
10. Уніфікований паспорт кабінету-музею «За Україну, за її волю!» Підволочиської гімназії ім. І. Франка смт. Підволочиськ Тернопільської обл.